

**Commentariorvm, Ac Dispvationvm In Primam Partem
Sancti Thomæ Tomvs ...**

Complectens ad viginti sex Quæstiones priores, centum & septem
Disputationes in Capita diuisas

Vázquez, Gabriel

Antverpiæ, 1621

Diluuntur argumenta aduersariorum. c. 4.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-80983](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-80983)

asserit, in pœnæ etiam solutione, Deum seruare distributiuam iustitiam: oppositum enim auctoritate, & ratione demonstrauimus. At Caietanus consequenter loquutus est, eadem enim ratio est de remuneratione pramiorum, & de pœnæ solutione.

*Solutio sibi
non constat.*

Quare secundo sequitur, Soti sententiam non satis sibi constare: nam cum recte dixisset, in simplicijs iustitiam distributiuam non attendi, sed commutatiuam, debuisset idem omnino de pramiorum solutione docere, utrobique enim eadem æqualitas consideratur, ut explicauimus, ac proinde eadem iustitia intercedit.

*Quorundam
Thomista-
rum placi-
tum non
probat.*

Tertio denique id, quod alij Thomistæ dixerunt, verum esse non potest. Nam si opera nostra considerentur, ut procedunt à libero arbitrio, sine gratia gratum faciente, nullo modo eis tribuitur vita æterna: nec, si ea ratione daretur, in retributione illius attenderet æqualitas illa proportionis inter personas, ut diximus, modus enim quo illa fieret, explicari nequit, sed si aliqua seruaretur æqualitas, esset inter rem & rem, quæ ad commutatiuam iustitiam pertinet. Quod vero dicunt, inter opera hoc modo considerata & vitam æternam non esse æqualitatem sed esse proportionem, parum refert, ut dicamus, inter ea, & gloriam seruari iustitiam distributiuam. Hæc enim non respicit proportionem vnius ad vnum; sed æqualitatem duarum proportionum: hoc est, personæ & muneris ad aliam personam, & muneris: quæ quidem æqualitas nullo modo inter opera nostra sine gratia, & vitam æternam esse posset. Si enim aliqua esset proportio, ea esset congruitatis cuiusdam, quia congruum videretur, ut ei, qui etiam est extra gratiam Dei, sed recte operatur, Deus det vitam æternam: hæc autem est vnius ad vnum, inter quæ solum potest iustitia commutatiua versari; aut, ut verius dicam, nec commutatiua, nec distributiua: quia nec vlla æqualitas assignari hoc modo potest inter opera nostra, ut vitam æternam: quare inanis est illa Thomistarum distinctio.

CAPVT IV.

Diluuntur argumenta aduersariorum.

*Ad primum
argumentum
refutatio.*

Am vero aduersariorum oppositionibus occurrere difficile non est. Ad primam, quæ erat Caiet. si formam arguendi respiciamus, dico, manifestum defectum continere, procedit enim ut logici loquuntur, ex puris particularibus. Est enim in secunda figura, & utraque præmissa affirmans, cum altera negans deberet esse, ut medium, quod in utraque est prædicatum, in altera distribuere: maior est, Ad iustitiam distributiuam pertinet, vnumquemque in suo loco collocare. minor vero, sed Deus reddendo præmia, & supplicia, vnumquemque in suo ordine collocat, ubi medium est, Collocare vnumquemque in suo ordine. Dicimus ergo, si collocare vnumquemque in suo ordine consideretur in vniuersum, conuenit quidem iustitiæ distributiue, sed non solum: quia etiam id efficit iustitia commutatiua, ut cum quis singulis creditoribus debita soluit. Si vero in specie consideretur, vnicuique iustitiæ suo modo conuenit: nam ad distributiuam pertinet, quatenus in ea collocatione considerat æqualitatem non rei cum re, non meritum cum præ-

mio, aut cum pœna solum, sed æqualitatem proportionis inter personas, & præmia, ut prædictum est. Commutatiua autem collocat etiam in suo ordine quemlibet, attendens solum æqualitatem rei cum re, meriti scilicet, cum præmio, aut cum pœna. Et quia hoc modo Deus iudicio suo vnumquemque disponit in suo loco, ideo iudicio suo seruat modum iustitiæ commutatiuæ, non distributiuæ.

Nec testimonium Diony. quidquam contra nostram sententiam valet. Quod enim dicit; *Di-* *Dionysius*
uina iustitia omnia disponit, & determinat, & pro-
disponit, alia translatio habet, distribuit, non pro-
bat in Deo esse iustitiam distributiuam proprie,
de qua est controuersia, sed esse distributionem
quandam, & dispositionem perfectionum, quod
non negamus. Imo verba Dionysij, quæ sequun-
tur, plane indicant, in hac distributione Deum
seruare æqualitatem commutatiuæ iustitiæ, seu
modum illius, ait enim, ijs, quæ sunt, omnibus, quod
cuique accommodatum est, tribuit. Non dixit in hac
perfectionum distributione Deum attendere pro-
portionem, quam inter se res habeant, & earum
perfectiones, ut æqualitatem proportionis inter
ear assignet, sed quid vnicuique accommodatum
sit. Considerat igitur solum æqualitatem, & con-
uenientiam, seu proportionem inter rem, & eius
perfectionem: quare si hanc seruatur æqualitatem,
quæ est vnius ad vnum, & Arithmetica vocatur,
seruat etiam modum iustitiæ commutatiuæ, non
distributiuæ.

Circa doctrinam secundæ rationis multa habet S. Th. quæ quidem referre instructiuum non erit, ait ergo 2.2. quæst. 63. artic. 4. vnum acceptionis personarum, quatenus est contra iustitiam distributiuam, locum habere in iudicijs. Sed in solutione primi eius articuli docet considerari posse hoc vitium dupliciter, primum quantum ad rem iudicariam, & sic tam circa materiam iustitiæ commutatiuæ, quam distributiue versari: & commune vitium esse nam iudicium esse potest tam de commutatione, quam de distributione faciendæ: de quantam ad formam iudicij quatenus iudicet etiam in ipso iudicio commutatiuæ iustitiæ, quam debet sequi, ab vno accipit & alteri dar: & sic opponitur distributioni iustitiæ. Ergo habemus ex S. Th. vitium hoc etiam si circa materiam commutatiuæ iustitiæ aliquando versetur, quotiescumque tamen in iudicio committitur, esse contra distributiuam.

Verum id nihil ob stare debet sententiæ nostræ quæ dicimus, in diuino iudicio non seruari distributiuam, sed modum commutatiuæ; in quo licet esset acceptio personarum, Deus non contra distributiuam, sed contra commutatiuam faceret. Porro nihil ob stare, probatur, primum, quoniam nam quod S. Thom. docuit, difficile sane est. Si enim duo de re aliqua contenderent coram iudice, ut famulus cum herode de mercede soluenda, debitor cum creditore de pretio alicuius rei, denique de quavis re vtrius esset; & iudex, aut negaret debitum pretij rei creditori, & adiudicaret debitori, vel mercedem auferret famulo, & defineret esse heri, idque faceret, non ignoratione, sed quia personæ creditoris & heri bene erat affectus: nunquid non diceretur, accipere personam contra iustitiam commutatiuam: quia ob respectum personæ contra ius non seruauit, aut non

non constituit aequalitatem inter datum & acceptum, quam seruare debebat: hæc enim æqualitas quam iudex constituere debebat, erat Arithmetica inter rem & rem: & ideo ad iustitiam commutatiuam pertinebat. Quod si, dum commutua bona diuideret iudex, respiciens etiam personam, maiorem ei partem assignaret, quam secundum proportionem meritorum cum alijs habere debebat: vitium hoc oppositum esset iustitiæ distributiue: tametsi inde ipse, qui distribuit alijs, quos sua parte defraudauit, debitor maneat ex iustitia commutatiua, quæ ad dampnum rescindendum tenebatur: omnis namque restitutionis obligatio, etiam promouens ex violatione distributiue iustitiæ, ad commutatiuam pertinet, vt optime notauit S. Tho. & Caiet. 1. 2. quest. 62. a. r. Vix ergo explicari potest, quod docuit S. Thom. videlicet acceptiorem personarum in iudicio opponi iustitiæ distributiue, cum iudex contra iustitiam ab vno accipit, & alteri dat, etiam quando agitur in iudicio de iustitia aliquius commutationis.

Sidicas tunc iudicem considerare duas personas, quod videtur proprium distributiue, non tamen commutatiue: ergo iudicium illud ad distributiua spectat, & vitium acceptiorem personarum ei opponitur: respondeo iustitiam distributiua non solum considerare duas personas, sed etiam res, & inter hæc quatuor constituere æqualitatem proportionis: Iudex autem solum considerat duas personas, inter quas componere debet iustitiam commutatiua, quia inter illas solum debet attendere æqualitatem dati & accepti: & quidem iustitia nequit commutatiua esse, nisi inter duas personas, & duas res earundem: ita tamen, vt æqualitas inter illas solum constituitur rei ad rem.

Deinde quod docet S. Doctör, nihil obest, quoniam ille placet loquitur, quoties in iudicio duas personas inuicem contendunt de aliquate, tamen cum aliquis coram iudice agit, non contra alium, sed vt ipse habeat a iudice, quod ab eo meretur, solum petit æqualitatem constitui inter ipsum, & iudicem, æqualitatem inquam rei cum re; hoc est mercedis cum præmio: iustitia autem commutatiua est inter duas personas, circa æqualitatem duarum rerum, vt proxime dicebamus.

Dico igitur ad argumentum; vitium acceptiorem personarum commune esse, hoc est commutatiue & distributiue iustitiæ opponi. Dicitur autem iudex personam accipere, quia æqualitatem, quam secundum iustitiam inter aliquos seruare debebat non seruat: sed quia alicui eorum bene affectus est ei plus tribuit, aut eum minus punit, quam debebat. Opponitur autem commutatiue, quando eam violat: distributiue vero similiter, quando eam non seruat. De hoc vitio, vt opponitur commutatiue iustitiæ, Pharisei dixerunt ad Iesum: Scimus quia verax es, & non est tibi cura de aliquo non enim respicis personam hominum: petebant enim, vt iudicaret vitium cuius deberetur Cæsari, an non, quod ad commutatiuam pertinebat. Et ad Colos. 3. vbi de præmio bonorum, & de supplicio malorum loquens, Apostolus inquit, Qui iniuriam faciet, recipiet id, quod iniue egit, non est acceptor personarum Deus. Constat enim punitionem delicti ad iustitiam commutatiua, ex sententia Aristotelis, & S. Thomæ, vt cap. 1. vidimus, pertinere. Sic intelligerem illud ad Rom. 2. quod adducitur in argumento, cum enim ibi Apostolus non solum loquatur de præmio bo-

norum, sed de supplicio etiam malorum addidit: Non enim est acceptor personarum apud Deum. De acceptiorem vero personarum contra distributiua iustitiam intelligitur illud Iacobi 2. Nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri, &c. loquitur enim de distributione honorum, & sedium secundum debitam proportionem personarum inter se: vnde æqualitatem considerat proportionis inter personas, & res, tametsi ratione fidei Christianæ, putet omnes esse æquales, & nullum despicendum: sed de hoc alibi.

Superest obseruandum, vitium acceptiorem personarum, quod iustitiæ oppositum est, solum esse, vbi debitum intercedit. Quare etiam si Deus respiceret personam in ijs, quæ gratia sua tribuit ex liberalitate, vel ex eadem condonaret, cum ad oppositum nulla lege teneatur; non esset vitium acceptiorem personarum. Nam quod quis de suo largiatur liberaliter, aut condonet: non peccat etiam si personam respiciat. Deus ergo si respiceret personam solum, & non merita, non peccaret vitio acceptiorem personarum contra iustitiam: nihilominus generali quadam ratione diceretur accipere personam: eo quod se haberet instar iudicis, qui in iudicio non respicit merita, cum aliquis ad id iure ipso teneatur. Cum autem Scriptura dicit, nostrum Deum non esse acceptorem personarum, non solum deo negat vitium oppositum iustitiæ, sed etiam similitudinem illius: quia nullo modo, etiam si libere id posset facere, respicit personam, sed secundum merita solum retribuit, vt ipse sæpius promissit.

Ad tertiam rationem, quæ est Dominici Soti, respondeo eundem def. etum habere, quem habet prima, nam quamuis iustitia distributiua attendat & consideret merita personæ, sed non ipsa sola attendit merita, commutatiua enim etiam merita considerat, diuerso tamen modo, commutatiua quidem secundum æqualitatem rei, & rei tantum, hoc est, meriti & mercedis, distributiua vero secundum æqualitatem proportionum inter personas, & merita, & quia in diuino iudicio non considerantur merita personarum secundum æqualitatem proportionis, vt expositum est sed secundum æqualitatem meriti, & retributionis, ideo in diuino iudicio non seruatur forma distributiue, sed commutatiue, etiam in præriorum distributione, quare non est probanda eorum sententia, qui dicunt, Christi ad Deum fuisse quidem iustitiam commutatiua, cum satisfecit pro nobis, sed Dei ad Christum fuisse distributiua, eo quod respexerit merita, hæc inquam sententia probanda non est, nam iustitia, quæ respicit merita iuxta proportionem vnius ad vnum, non potest esse distributiua, vt satis superque probatum est.

Sed quereret aliquis, an iustitia distributiua solum deo conueniat secundum metaphoram, siquidem hæcenus probauimus propriam non conuenire. Respondeo sicut de commutatiua dixi, in præced. disp. c. 7. distributiua Deo conuenire secundum generalem quandam rationem, non autem secundum propriam, & ita absque metaphora Deo esse tribuendam. Nam cum communis ratio iustitiæ deo conueniat, vt ibi explicauimus, & hanc etiam seruet Deus diuidendo singulis bona, & perfectiones, erit iustitia distributiua, siue iustitia in distributione, ea tamen peculiaris, quæ distincta constituitur à commutatiua, propter di-

St 4 uersum

Iacobus.

24
Acceptio personarum in Deo non esset contra iustitiam.

Tertium argumentum soluitur.

25

Dubium.

Soluitur.

uerfum genus æqualitatis, quod obseruat, non solum deo non conuenit, sed neque modus, & similitudo illius, ut ex dictis satis perspicuum est. Quare cum quaeritur, an deo conueniat distributiuam iustitiam proprie, distinguendum est: aut enim illud proprie, opponitur *Metaphorice*, aut opponitur *Communiter*, si priori modo, deo conuenit proprie, si posteriori non conuenit.

ARTICVLVS II.

Vtrum iustitia Dei sit veritas.

132
4. d. 4. q. 1. ar.
1. 2. & 3.

Indial de
verit. c. 13.

6. Ethic. c. 2.
& 6. metaph.
phys. text. 8.
10. 5. & 10. 2.
Libro 4. Ethic.
c. 7. item 5.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod iustitia Dei non sit veritas, iustitia enim est in voluntate. Est enim rectitudo voluntatis, ut dicit Anselm. veritas autem est in intellectu secundum Philosophum in 6. Metaph. & in 6. Ethic. Ergo iustitia non pertinet ad veritatem.

2. Præterea. Veritas secundum Philosophum in 4. Ethic. est quædam alia veritas à iustitia. Non ergo veritas pertinet ad rationem iustitiæ.

Sed contra est, quod in Psal. 84. dicitur, Misericordia, & veritas obuiauerunt sibi. Et ponitur ibi veritas pro iustitia.

2. 1. 6. ar. 1.

Respondeo dicendum, quod veritas consistit in adæquatione intellectus, & rei, sicut supra dictum est. Intellectus autem, qui est causa rei, comparatur ad ipsam sicut regula, & mensura. E conuerso autem est de intellectu, qui accipit scientiam à rebus. Quando igitur res sunt mensura, & regula intellectus, veritas consistit in hoc quod intellectus adæquatur rei, ut in nobis accidit. Ex eo enim, quod res est vel non est, opinio nostra, & oratio vera vel falsa est. Sed quando intellectus est regula vel mensura rerum, veritas consistit in hoc quod res adæquantur intellectui. Sicut dicitur artifex facere verum opus quando concordat arti. Sicut autem se habent artificia ad artem, ita se habent opera iusta ad legem cui concordant. Iustitia igitur Dei, quæ constituit ordinem in rebus conformem rationi sapientiæ suæ, quæ est lex eius, conuenienter veritas nominatur. Et sic etiam dicitur in nobis veritas iustitiæ.

Ad primum ergo dicendum, quod iustitia quantum ad legem regulantem est in ratione vel intellectu. Sed quantum ad imperium, quo opera regulantur secundum legem, est in voluntate.

Ad secundum dicendum, quod veritas illa, de qua loquitur Philosophus ibi, est quædam virtus, per quam aliquis demonstrat se talem in dictis vel factis, qualis est. Et sic consistit in conformitate signi ad significatum; non autem in conformitate effectus ad causam, & regulam, sicut de veritate iustitiæ dictum est.

In corp. ar.

ARTIC. II. & III.

Explicatio articuli.

Conclusio articuli est: Iustitia Dei, quæ constituit ordinem in rebus conformem rationi sapientiæ suæ, quæ est lex eius, conuenienter veritas nominatur.

Primum obseruandum est, non dixisse S. Th. iustitiam Dei, quæ ipse in se iustus est, esse veritatem, quia ipse in se verus esse dicitur: sic enim confunderet hæc duo attributa inter se, sed iustitiam hic accepit pro iusto, & æquali, quod in rebus ipse constituit: veritatem autem, pro ea quæ res factæ veræ dicuntur, quia adæquantur suæ regulæ, scilicet deo, sicut opera artis vera dicuntur, quia sunt conformia ideæ artis: dixit itaque hoc iustum, & æquale, quod Deus in rebus constituit, recte vocari veritatem ipsarum rerum, quia dicuntur adæquari suæ regulæ, scilicet intellectui diuino.

Deinde nota, non solum iustitiam, & æqualitatem, quam Deus constituit, considerari per adæquationem rerum cum intellectu diuino, sed per adæquationem rerum ipsarum inter se, neque enim ideo solum Deus iustitiam seruare dicitur in rebus, quia eas facit suæ ideæ conformes, & quodammodo æquales: sed quia ipsas inter se ita ordinat, & rebus tales perfectiones tribuit, vel meritis talia præmia, qualia res ipse, & merita postulabant, & decens illis erat. An vero veritas rerum, quæ dicitur passio entis, de qua hic loquitur S. Doctor sumatur per conformationem cum intellectu practico dei, tanquam artificis, diximus late disp. 77.

ARTICVLVS III.

Vtrum misericordia competat Deo.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod misericordia Deo non competat. Misericordia enim est species tristitiæ, ut dicit Damasc. Sed tristitia non est in Deo: ergo nec misericordia.

2. Præterea, Misericordia est relaxatio iustitiæ: sed Deus non potest præmittere id quod ad iustitiam suam pertinet. Dicitur enim 2. ad Timoth. 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, seipsum negare non potest. Negaret autem seipsum, ut dicit Gloss. ibidem, si dicta sua negaret: ergo misericordia Deo non competit.

Sed contra est, quod dicitur in Psal. 110. Misericors, & misericors Dominus.

Respondeo dicendum, quod misericordia est Deo maxime attribuenda, tamen secundum effectum, non secundum passionis effectum. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod misericors dicitur aliquis, quasi habens miserum cor: quia scilicet afficitur ex miseria alterius per tristitiam, ac si esset eius propria miseria. Et ex hoc sequitur quod operetur ad depellendam miseriam alterius sicut miseriam propriam, & hic est misericordiae effectus. Tristari ergo de miseria alterius non competit Deo, sed repellere miseriam alterius hoc maxime ei competit, ut per miseriam quemcumque defectum intelligamus. Defectus autem non tolluntur,

tar, nisi per alicuius bonitatis perfectionem. Prima autem origo bonitatis Deus est, ut supra ostensum est. Sed considerandum est quod elargiri perfectiones rebus pertinet quidem, & ad bonitatem diuinam, & ad iustitiam, & ad liberalitatem; & misericordiam: tamen secundum aliam & aliam rationem. Communicatio enim perfectionum absolute considerata pertinet ad bonitatem, ut supra ostensum est. Sed in quantum perfectiones rebus a Deo dantur secundum earum proportionem, pertinet ad iustitiam, ut dictum est supra. In quantum vero non attribuit rebus perfectiones propter utilitatem suam, sed solum propter suam bonitatem, pertinet ad liberalitatem, in quantum vero perfectiones datur rebus a Deo omnem defectum expellunt, pertinet ad misericordiam.

Ad primum igitur dicendum, quod obiectio illa procedit de misericordia quantum ad passionis affectum.

Ad secundum dicendum, quod Deus misericorditer agit, non quidem contra iustitiam suam faciendo, sed aliquid supra iustitiam operando. Sicut si alicui, cui debentur centum denarii, aliquis ducentos det, de suo tamen, non contra iustitiam facit, sed liberaliter vel misericorditer operatur. Et similiter si aliquis offensam in se commissam remittit. Qui enim aliquid remittit, quodammodo donat illud. Vnde Apostolus remissionem donationem vocat, Ephes. 5. Donate inuicem sicut & Christus vobis donauit. Ex quo patet, quod misericordia non tollit iustitiam, sed est quedam iustitiæ plenitudo. Vnde dicitur Iacob 2. quod misericordia superexaltat iudicium.

Explicatio doctrinae articuli.

27 **C**onclusio articuli est, In Deo proprie est misericordia: ea vero intelligenda est opposito modo quam de iustitia diximus, videlicet in Deo esse misericordiam proprie non tantum absque metaphora, nec solum secundum rationem communem, sed etiam secundum rationem peculiarem formalem illius: dixi secundum rationem formalem illius, nam sicut in ira duo inueniuntur, ut notaui disp. 84. c. 4. materiale scilicet quod est commotio sanguinis circa cor, & formale quod est appetitus vitionis, & vindictæ, sic etiam in misericordia est compassio quedam partis sentientis, quæ est materiale, & formale, scilicet subleuatio miserie alienæ: dicit igitur S. Tho. in Deo esse misericordiam non secundum passionis affectum, sed secundum effectum, hoc est secundum quod effectum, & re ipsa subleuat alienam miseriam. Eodem modo loquitur Alex. 1. p. q. 39. m. 1. Richard. in 4. d. 46. art. 2. q. 1. Scot. q. 2. durand. q. 3. valud. q. 1. a. 3. ex quibus Richardus expresse docet compassionem illam appetitus esse materiale misericordiae, & ad formalem rationem, eam non pertinere, id quod ceteri non obscur-

indicant, cum compassionem assignant ex parte appetitus, nullus enim Theologus hactenus sensit, ad rationem formalem alicuius virtutis, aut effectus animæ, passionem appetitus pertinere. Contra vero, cum ratio formalis affectus ex obiecto consideretur, quod est pars, & effectus ipsius, quando dicunt prædicti Doctores misericordiam in Deo esse secundum effectum, non secundum affectum appetitus, perinde est, ac si dicerent, esse quidem in Deo secundum id, quod formale est, non autem secundum materiale.

Dubitat vero Scotus, an misericordia, & iustitia in Deo saltem ratione distinguantur, & respondet iustitiam in Deo bifariam posse considerari, primum quatenus est decentia suæ bonitatis, & quatenus iustum dicitur, id quod Dei bonitatem decet, & hoc modo non distingui omnino iustitiam, & misericordiam, sed misericordiam esse partem quandam iustitiæ, eo quod decens est Deum misereri. Deinde iustitia Dei accipi potest, prout inter res ipsas seruat modum aliquem æqualitatis, ut inter merita, & præmia, atque hoc pacto, inquit, iustitia distinguitur a misericordia, eo quod misericordia in creatura, non attendit rationem, & modum alicuius æqualitatis, quam iustitia considerat.

Hinc respondet Scotus loco citato, & Richardus in 4. d. 46. art. 2. q. 2. & Alex. 1. p. q. 39. m. 2. ad aliud dubium, an scilicet iustitia prior sit, quam misericordia, respondent inquam, si iustitia accipiatur priori illo modo, priorem esse, quam misericordiam, ideo namque miseretur Deus quia misericordia decet suam bonitatem: habet enim se iustitia hoc modo ad misericordiam, sicut vniuersale ad particulare, atque id voluit dicere Ansel. in Prologo c. 11. cum ait, Sic ergo nascitur de iustitia tua, misericordia tua, quia iustum est, te sic esse bonum, ut & parcendo sis bonus. Si tamen accipiatur iustitia posteriori modo, quatenus meritis præmia, & supplicia retribuit, prior est misericordia, quam iustitia. Nam misereri, conuenit Deo ex seipso, estque primariæ voluntatis operatio: sed reddere supplicium, & præmium ex nobis occasionem capit, & est secundariæ voluntatis & consequentis, ut disp. 87. diximus. Hac ratione Ecclesia dicit, Deus cui proprium est miseri semper & parcere. Proprium, inquam, quia ex seipso mouetur, ut misereatur: ut autem puniat ex nostris operibus occasionem accipit. Ego vero existimo de-
centiam illam, potius esse obiectum iustitiæ, quam ipsum iustitiæ affectum, ita quod Deus cum actu quasi reflexo vult misereri: quia illud iustum iudicat, hoc est decens, & conueniens suæ bonitati, affectum iustitiæ habere dicitur; ipsum tamen misereri, sit obiectum iustum, quare & hoc modo distinguuntur affectus iustitiæ, & misericordiae, & misericordia nihilominus hoc pacto oritur ex iustitia, ut recte dixit Anselmus.

ARTICVLVS JV.

Utrum in omnibus operibus Dei sit misericordia & iustitia.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod non in omnibus Dei operibus sit misericordia, & iustitia. Quedam enim opera Dei attribuuntur misericordiae, ut iustificatio impiorum. Quedam vero iustitiæ, ut damnatio impiorum. Vnde dicitur Iac. 2. Iudicium sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericor-

28

Dubium
Scoti.Responsio
eiusdem.

Scotus.

Richard.

Alex.

Quia sit pri-

or in Deo.

misericordia

an iustitia.

Ansel.

29

Quo pacto

miseri, q. d. d. d.

Dei oritur

ex iustitia.

134

4. d. 46. q. 2.

ar. 2. q. 2. &

2. cor. c. 13 &

ver. q. 2. ar. 1.

8. & po. q. 5.

ar. 46. & po.

24. col. 6. &

ad Ro. 25.

col. 4.

ricor-

ricordiam. Non ergo in omni opere Dei apparet misericordia, & iustitia.

2. Præterea, Apostolus ad Rom. 15. conuersionem Iudæorum attribuit iustitiæ & veritati, conuersionem autem gentium misericordix. Ergo non in quolibet opere Dei est iustitia, & misericordia.

3. Præterea, Multi iusti in hoc mundo affliguntur. Hoc autem est iniustum. Non ergo in omni opere Dei est iustitia, & misericordia.

4. Præterea, Iustitiæ est reddere debitum, misericordix autem subleuare miseriam. Et sic tam iustitia, quam misericordia aliquid præsupponit in suo opere. Sed creatio nihil præsupponit. Ergo in creatione neque misericordia est, neque iustitia.

Sed contra est quod dicitur in Psal. 34. Omnes viæ Domini misericordia & veritas.

Respondeo dicendum, quod necesse est, quod in quolibet opere Dei misericordia & veritas inueniantur. Si tamen misericordia pro remotione cuiuscumque defectus accipitur, quamuis non omnis defectus proprie possit dici miseria, sed solum defectus rationalis naturæ, quam contingit esse felicem. Nam miseria felicitati opponitur. Huius autem necessitatis ratio est: quia cum debitum, quod ex diuina iustitia redditur, sit vel debitum Deo, vel debitum alicui creaturæ, neutrum potest in aliquo opere Dei prætermitti. Non enim potest facere aliquid Deus, quod non sit conueniens sapientiæ & bonitati ipsius, secundum quem modum diximus aliquid esse debitum Deo. Similiter etiam quicquid in rebus creatis facit, secundum conuenientem ordinem & proportionem facit, in quo consistit ratio iustitiæ. Et sic oportet in omni opere Dei esse iustitiam. Opus autem diuinæ iustitiæ semper præsupponit opus misericordix, & in eo fundatur. Creaturæ enim non debetur aliquid nisi propter aliquid in eo præexistens, vel præconsideratum. Et rursus si illud creaturæ debetur, hoc erit propter aliquid prius. Et cum non sit procedere in infinitum, oportet deuenire ad aliquid, quod ex sola bonitate diuinæ voluntatis dependeat, quæ est ultimus finis. Vtpote si dicamus quod habere manus debitum est homini propter animam rationalem: animam verò rationalem habere ad hoc quod sit homo, hominem verò esse propter diuinam bonitatem. Et sic in quolibet opere Dei apparet misericordia quantum ad primam radicem eius, cuius virtus saluatur in omnibus consequentibus, &

etiam vehementius in eis operatur, sicut causa primaria vehementius influit quam causa secunda. Et propter hoc etiam ea, quæ alicui creaturæ debentur, Deus ex abundantia suæ bonitatis largius dispensat, quam exigit proportio rei. Minus enim est quod sufficeret ad cōseruandum ordinem iustitiæ, quam quod diuina bonitas confert, quæ omnem proportionem creaturæ excedit.

Ad primum ergo dicendum, quod quædam opera attribuuntur iustitiæ, & quædam misericordix: quia in quibusdam vehementius apparet iustitia, in quibusdam misericordia. Et tamen in damnatione reproborum apparet misericordia: non quidem totaliter relaxans, sed aliquantulum aluens, dum punit citra condignum. Et in iustificatione impij apparet iustitia, dum culpas relaxat propter dilectionem quam tamen ipse misericorditer infundit. Sicut de Magdalena legitur Lucæ 7. c. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

Ad secundum dicendum, quod iustitia & misericordia Dei apparet in conuersione Iudæorum, & Gentium: sed aliqua ratio iustitiæ apparet in conuersione Iudæorum, quæ non apparet in conuersione Gentium, sicut quod saluati sunt propter promissiones Patribus factas.

Ad tertium dicendum, quod in hoc etiam quod iusti puniuntur in hoc mundo, apparet iustitia, & misericordia, in quantum per huiusmodi afflictiones aliqua leuia in eis purgantur, & ab affectu terrenorum in Deum magis eriguntur, secundum illud Greg. Mala, quæ in hoc mundo nos premunt, ad Deum nos ire compellunt.

Ad quartum dicendum, quod licet creationi non præsupponatur aliquid in rerum natura, præsupponitur tamen aliquid in dei cognitione. Et secundum hoc etiam saluatur ibi ratio iustitiæ, in quantum res in esse producit secundum quod conuenit diuinæ sapientiæ, & bonitati. Et saluatur quodammodo ratio misericordix, in quantum res de non esse in esse mutatur.

S. Ancti Thomæ doctrinam in hoc articulo eodem plane modo tradiderunt Alex. 1. p. q. 49. m. 3. per totum Scot. in 4. d. 46. q. 4. Durand. q. 3. Palud. q. 1. a. 4. conel. 3. ea vero facilis est, quare maiori non indiget explanatione.

QVÆSTIO XXII. De providentiâ Dei.

Consideratis autem his, quæ ad voluntatem absolute pertinent, procedendum est ad ea, quæ respiciunt simul intellectum, & voluntatem. Huiusmodi

modi autem est providentia quidem respectu omnium: prædestinatio vero & reprobatio, & quæ adhuc consequuntur, respectu hominum specialiter in ordine ad æternam salutem. Nam & post morales virtutes in scientia morali consideratur de prudentia, ad quam providentia pertinere videtur.

Circa providentiam autem Dei quærentur quatuor.

AB hac quæstione usque ad 26. incipit iam S. Thom. disputare de ijs operationibus, quæ mixtim ad intellectum & voluntatem pertinere videntur: de providentia nimirum, prædestinatione, & beatitudine Dei, hæc namque aut operationes sunt utriusque facultatis, intellectus scilicet, & voluntatis simul, aut si ad unam pertinent formaliter, & directe, aliam videntur quodammodo supponere: sicut de electione dici consuevit, esse voluntatem præconscientiam, quæ formaliter est operatio voluntatis, sed habet ordinem peculiarem ad intellectum consultantem.

ARTICVLVS I.

Utrum providentia Deo conveniat.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod providentia Deo non conveniat. Providentia enim secundum Tullium est pars prudentiæ. Prudentia autem (cum sit bene consiliativa secundum Philosophum in 6. Ethic.) Deo competere non potest: qui nullum dubium habet, unde eum consiliari oporteat ergo providentia Deo non competit.

2. Præterea, Quicquid est in Deo, est æternum. Sed providentia non est aliquid æternum: est enim circa existentia, quæ non sunt æterna secundum Damasc. ergo providentia non est in Deo.

3. Præterea, Nullum compositum est in Deo. Sed providentia videtur esse aliquid compositum: quia includit in se voluntatem, & intellectum: ergo providentia non est in Deo.

Sed contra est, quod dicitur Sapientia 14. Tu autem Pater gubernas omnia providentia.

Respondeo dicendum, quod necesse est ponere providentiam in Deo. Omne enim bonum, quod est in rebus à Deo creatum est, ut supra ostensum est. In rebus autem creatis invenitur bonum, non solum quantum ad substantiam rerum, sed etiam quantum ad ordinem earum in finem, & præcipue in finem ultimum, qui est bonitas divina, ut supra habitum est. Hoc igitur bonum ordinis in rebus creatis existens à Deo creatum est. Cum autem Deus sit causa rerum per suum intellectum, & sic cuiuslibet sui effectus, oportet rationem in ipso præexistere, ut ex su-

perioribus patet, necesse est quod ratio ordinis rerum in finem in mente divina præexistat. Ratio autem ordinandorum in finem proprie providentia est. Est enim principalis pars prudentiæ, ad quam aliæ duæ partes ordinantur, scilicet memoria præteritorum, & intelligentia præsentium, prout ex præteritis memoratis, & præsentibus intellectis coniectamus de futuris providendis. Prudentiæ autem proprium est secundum Philosophum in 6. Ethic. ordinare alia in finem: siue respectu sui ipsius sicut dicitur homo prudens, qui bene ordinat actus suos ad finem vite sue, siue respectu aliorum sibi subiectorum in familia, vel civitate, vel regno, secundum quod modum dicitur Matth. 24. Fidelis servus, & prudens quem constituit dominus super familiam suam. Secundum quem modum prudentia, vel providentia Deo convenire potest. Nam in ipso Deo nihil est in finem ordinabile, cum ipse sit finis ultimus. Ipsa igitur ratio ordinis rerum in finem providentia in Deo nominatur. Unde Boeth. 4. de consol. dicit, quod providentia est ipsa divina ratio in summo omnium principe constituta, quæ cuncta disponit. Dispositio autem potest dici tam ratio ordinis rerum in finem, quam ratio ordinis partium in toto.

Ad primum ergo dicendum, quod secundum Philosophum in 6. Ethicor. Prudentia proprie est præceptiva eorum, de quibus Eubulia recte consiliatur: & Syneus recte iudicat. Unde licet consiliari non competat Deo secundum quod consilium est inquisitio de rebus dubijs, tamen præcipere de ordinandis in finem, quorum rectam rationem habet, competit Deo: secundum illud Psalm. Præceptum posuit, & non præteribit. Et secundum hoc competit Deo ratio prudentiæ, & providentiæ. Quamvis etiam dici possit, quod ipsa ratio rerum agendarum consilium in Deo dicitur, non propter inquisitionem, sed propter certitudinem cognitionis, ad quam consiliantes inquirendo perveniunt. Unde dicitur Ephes. 1. Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.

Ad secundum dicendum, quod ad curam duo pertinent, scilicet ratio ordinis, quæ dicitur providentia: & dispositio, & executio ordinis, quæ dicitur gubernatio. Quorum primum est æternum, secundum temporale.

Ad tertium dicendum, quod providentia est in intellectu, sed præsupponit voluntatem finis. Nullus enim præcipit de agendis propter finem, nisi velit finem. Unde & præsupponit prudentia virtutes morales.

Lib. 6. Eth.
12. circa me
tom. 5.

Lib. 4. de
consol. prof. 6.
paulo à prim.

Lib. 6. Eth.
c. 9. & 10.
simul tom. 5.

Lib. 6. Ethic.
12. in med.
som. 5.

2. 19. art. 1.
4.

Sap. 4.

morales, per quas appetitus se habet ad bonum, ut dicitur in 6. Ethic. Et tamen si providentia ex æquali respiceret voluntatem, & intellectum diuinum, hoc esset absque detrimento diuinæ simplicitatis, cum voluntas & intellectus in Deo sint idem, ut supra dictum est.

Conclusio articuli est; *In deo est providentia.* Est autem in Scriptura expressa Sapient. 14. Tu autem pater gubernas omnia providentia tua. De ea nihilominus sequenti disp. nonnihil agendum est.

DISPUTATIO LXXXVII.

Utrum providentia, quam Deus de rebus habet, sit operatio intellectus, an voluntatis.

Errores circa dei providentiam. cap. 1.

Providentiam, seu prædestinationem esse operationem intellectus, senserunt nonnulli Scholastici, cap. 2.

Ex aliorum sententia providentia, seu prædestinatio est actus voluntatis, cap. 3.

Providentia dei non semper consequitur finem, ad quem ordinat, & præparat media, cap. 4.

Prædestinatio non est pars subiectiva, sed obiectiva providentia, cap. 5.

CAPUT I.

Errores circa Dei providentiam.

Supponimus in hac disp. in Deo esse providentiam quod apud Catholicos extra controuersiam est. Inquirimus autem, utrum ad intellectum, an ad voluntatem pertineat operatio præteritum tamen erit, in hoc capite breuiter recensere errores, qui circa providentiam Dei fuerunt, & Catholicam veritatem præmittere.

Prætermittis vero Philosophis, & alijs qui Deum esse negantes, consequenter providentiam illius circa res creatas negarunt, contra quos ex professo q. 2. art. 2. disputatum est inter eos, qui Deum esse fatentur, non de fuerunt, qui de eius providentia erga hæc inferiora perpetam sentirent.

Primus fuit Epicurus, qui Dei providentiam omnino negavit, sic etiam Democritus, & Heraclitus, qui omnia ex necessitate naturæ euenire dicentes curam, & providentiam Dei superuacaneam esse putabant: ita referunt Lactan. lib. 1. de ira Dei cap. 9. & 10. & Nyssen. lib. 8. philosophia cap. 3.

Secundus error fuit Ciceronis, cuius meminit August. 5. de ciuit. cap. 9. & nos supra retulimus disp. 64. cap. 1. qui 2. de diuinat. disputans cum Quinto Fratres, scientiam futurorum contingentium, quæ ex humano arbitrio pendunt Deo prorsus negavit, ac proinde horum effectuum, & operationum providentiam abstulit: cum enim providentia sit cura rerum futurarum, & circa earum dispositionem versetur, ut infra dicemus, sequitur, sine præscientia earundem esse non posse. Itaque qui dicit Deum non præscire certo futura, necesse est, ut fateatur, earum etiam rem providentiam certam non habere: nam per coniecturas, quales homines habent, nihil repugnaret sine præscientia certa, curam aliquam habere, nisi aliunde coniectura in Deum conuenire non posset, ut disp. 67. dictum est. An vero aliarum rerum, etiam minimarum, quæ non sunt à libero arbitrio, deus providen-

Primus error
Epicuri &
aliorum.

Lactan.
Nyssen.

Cicero.
Augustin.

CAPUT I.

tiam habet, Cicero nihil decernit: in hoc etiam errore fuisse Aristotelem plane monstrauimus in ea disput. 64. probantes negasse certam scientiam futurorum contingentium, quæ ex arbitrio pendunt.

Præter hoc autem adhuc videtur Aristoteles negasse Dei providentiam circa singulas alias res, quæ à libero arbitrio non pendunt, sed concursu aliarum causarum fiunt, sicut etiam negavit Dei operationem circa singulas res minutissimas: sed omnia motu primi mobilis fieri, & moueri existimauit. Hanc errorem Aristoteli adscribunt grauiissimi Patres, Clement Alex. 5. lib. Stromat. Epiphanius de hæresibus hæres. vltima, Nazian. or. 1. de Theologia, quæ est 33. in ordinem 34. Amb. 1. officiorum cap. 13. Theodoret lib. 6. græcarum affectionum, Salustianus lib. 1. de Providentia, Nyssen. philosophia cap. 3. & 4. Ensebius lib. 15. de præparatione Evangelica c. 4. ubi refert Atticum Platonium, qui in sermone de providentia acriter inuehitur in Aristotelem, quod contra Platonem, & Mosem inferiores mundi partes, quæ sub luna continentur à dei providentia excludat. Quare Nazianzenus loco citato providentiam Dei, quam Aristot. docet, merito appellat perperam, & angustis finibus circumscriptam providentiam: cuius etiam fecerat mentionem suppresso nomine Aristotelis in oratione 16. quæ est de pauperum amore, eam vero opinionem fuisse Aristot. dixit etiam Nicetas in eam orat. Nazianzenus 16. in illa verba, Quin potius, &c.

Colligitur autem ex ipso Aristot. 12. Metaph. cap. 1. text. 37. ubi inquit, Deum mouere primum corpus, cætera autem ab illo moueri, & eodem lib. cap. 9. asserit, absurdum esse, primam mentem, scilicet Deum, de quibusdam cogitare; & melius esse, quædam non videre, quam videre. Sed clarissime lib. de mundo ad Alex. circa finem illius, tametsi dicat maxime decere Deum omnia etiam minima gubernare, & illis providere, inquit, id non præstare per se ipsum, sed per alias causas, ut sicut peritus artifex motu vnius cordæ varias rerum imaginationes ob oculos ponit, sic Deus motu vnius cæli, hæc omnia inferiora, & singula gubernet. Videbatur enim Aristoteli indecorum, Deum singulis rebus producendis, & gubernandis speciatim intendere, sicut non decet Imperatorem Persarum, singula sui imperij per se ipsum gubernare, sed in ciuitate sua Susis, aut Ecbatani existentem, per ministros suos ea exequi. Lib. etiam Magnorum moral. cap. 8. versus finem sic ait: Si fortuitus casus esset Deo tribuendus, esset iniquus, cum frequenter accideret, flagitiosos homines fortunatos esse & res omnes bene illis euenire: contra vero studiosi plura aduersa, tam in bonis fortune, quam vita accidunt.

Neque obstat, quod 7. Ethicorum ad Eudemum cap. 18. inquit, diuino numine omnia moueri, & fortunam eodem numine instructam operari: quasi velit, singula, quæ eueniunt, & fortune tribuantur, Deo fieri, & gubernari, & ipsi non esse fortuita, quæ nobis casu accidisse dicuntur. Hoc enim bene potuit intelligere Aristot. sicut lib. de mundo ad Alexan. docuerat: quia omnes causæ inferiores à Deo ipso mouentur remotè motu vnius primi orbis, qui ab ipso proxime voluitur, ut ita omnis causa diuino numine quodammodo instructa operetur, quia virtutem dei medio primo orbe participat. Quod vero deus ea omnia singulatim disponat

Sicut enim
rem patet
tribuantur
Aristoteli.

Aristot. Cui
Alex. Epiph.
Nazian.
Ambrosius.
Theodoret.
Salustianus.
Nyssen.
Ensebius.
Nicetas.

Aperte de
testimoniis
conueniunt.

Deum
re per
tam
euenire
fieri
ambrosius
Theodoret.
Salustianus.
Nyssen.
Ensebius.
Nicetas.

Non debet
aliter
tamen.

Ex
prohibet
Lactan.
Augustin.